

BOSANSKI KRALJEVSKI DVOR PREMA ZADRU I HRVOJEVA ULOGA U ZADARSKIM DOGAĐAJIMA KRAJEM XIV I POČETKOM XV ST.

MILKO BRKOVIC
Filozofski fakultet u Zadru

UDK: 949.718:949.715]»04/14«

Pregledni rad

Primljeno: 1985-11-26

Bosanska je srednjovjekovna država krajem 14. i početkom 15. stoljeća, na čelu sa svojim vladarima i velmožama, težila za osvajanjem dalmatinskih gradova. Napose je ta težnja bila usmjerena prema gradu Zadru koji, pak, za razliku od nekih drugih dalmatinskih gradova, nije nikada došao pod bosansku vlast iako je bio veoma blizu toga. U takvim se nastojanjima od bosanskih vladara i velmoža najviše isticao kralj Tvrtko I, kralj Ostoja i napose vojvoda Hrvoje sa svojom braćom. Najveća im je zapreka do Zadra bila ugarsko-hrvatska vlast kojoj je Zadar pripadao. U momentima kad je slabila ugarska vlast, bosanska je bila bliže Zadru, i obratno, kad nije bilo trzavica na ugarskom dvoru, bosanske su pretenzije prema Zadru bile slabije. Kad su hrvatski velikaši digli ustanak protiv ugarskog dvora, bosanski su se interesi neko vrijeme poklapali s interesima većine hrvatskih velikaša. To se posebno može vidjeti na primjeru grada Zadra koji je baš tada počeo ozbiljnije računati na Bosnu, ali uvijek u skladu s interesima politike većine hrvatskih velmoža. U tom smislu je god. 1403. obavljeno u Zadru krunjenje Ladislava Napuljskog za »ugarsko-hrvatskog« kralja. Taj događaj je odijelilo interese službenog i užeg dijela bosanskog dvora od interesa hrvatskih velmoža. A jedan od najvažnijih sudionika tih događaja vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić, zbog općih zbivanja, nakratko prestaje djelovati u skladu s težnjom bosanskog dvora protežirajući interese hrvatskih velmoža i svoje osobne interese. To se najočitije može vidjeti na primjeru grada Zadra. Međutim sva ta događanja otišla su sasvim drugim pravcem i zaključena naizgled neočekivanim rezultatom, to jest prodajom Dalmacije Veneciji.

Bez obzira na tako burne događaje oko Zadra i u njemu, Zadar je u tom periodu održavao i trgovinske odnose sa srednjovjekovnom Bosnom. U prvom je redu to bila trgovina solju.

Odmah poslije smrti (11. IX 1382) ugarsko-hrvatskog kralja Ljudevita I bosanski je kralj Stjepan Tvrtko počeo težiti za pripojenjem dalmatinskih gradova bosanskom kraljevstvu. Taj mu je naum bio tim više ostvariv što na ugarsko-hrvatski prijesto nije došao vladar koji bi mogao nastaviti Ljudevitovo umijeće vladanja državom. Početkom listopada 1382. bosanski kralj Tvrtko I poslao je svoje poslanike u dalmatinske gradove s misijom da ih pokušaju

odvojiti od ugarsko-hrvatske krune i pripojiti bosanskoj. Na taj se poziv nitko nije odazvao osim vranskog priora Ivana od Paližne. Među pozvanima je bio i grad Zadar. Zadranici su tom prilikom odgovorili bosanskim poslanicima da je grad Zadar (8. listopada 1382) sklopio savez sa »glavom« knezova Krbavskih županom Butkom Kurjakovićem i da su se međusobno zakleli na »vječnu vjernost« ugarskim kraljicama Elizabeti i Mariji. Zadarski ljetopisac *Paulus de Paulo* zabilježio je taj događaj ovim riječima: »... iuravimus invicem et vicissim unitatem fraternitatem et amicitiam perpetuam et iuvare alter alteri toto posse et scitu, semper in fidelitate et fidei constantia dominarum nostrarum reginarum et sacrae coronae Hungariae«.¹

Osjećajući sve veću opasnost za dalmatinske gradove, a napose za Zadar, od strane svoga stričevića bosanskog kralja Tvrtka I ugarsko-hrvatska se kraljica Elizabeta odlučila osobno posjetiti Zadar, kako bi smirila uznemirene duhove. Naime bosanski je kralj Tvrtko I iza Ljudevitove smrti postupao prema ugarsko-hrvatskom kraljevstvu slično kao što je Ljudevit prema bosanskoj banovini kad je maloljetnom banu Tvrtku i njegovoj majci Jeleni uzeo, u ime miraza, veći dio Huma i vlast bosanskog bana potpuno podredio ugarsko-hrvatskoj vlasti. Skupa sa svojim kćerima Marijom i Hedvigom kraljica Elizabeta je 24. listopada 1383. došla u Zadar, odsjevši u ženskom benediktinskom samostanu sv. Marije. Nakon kraljičina dolaska u Zadar Tvrtkov pristaša vranski prior Ivan od Paližne podiže bunu protiv ugarskog dvora. Na to ga kraljica Elizabeta razriješi vranskog priorata, podijelivši ga drugome, i posla vojsku na Vranu koja ga potuče. Međutim nakon kraljičina odlaska bi u Zadru 8. srpnja 1384. otkrivena zavjera nekih zadarskih građana protiv ugarske krune. Urotnici su bili drastično kažnjeni kako bi se zaplašili drugi koji su bili pristaše bosanskog kralja Tvrtka. Otkriveni zavjerenici su bili privezani za konjske repove. Konji su ih gole vucarali po gradskim ulicama da bi ih onako okrvavljene i izmrcvarene mogli vidjeti svi građani. Iza toga su im polumrtvima ili mrtvima odsijecali glave a trupla bacali preko gradskih zidina lešinarima, prema jednom od srednjovjekovnih običaja kažnjavanja urotnika. Ni to nije bilo dovoljno, pa se deset dana nakon kažnjavanja urotnika moralo sastati gradsko vijeće i položiti ponovnu prisegu vjernosti ugarskoj kruni i kraljicama preko ruku bana Tome od sv. Jurja.²

¹ F. Šišić, »Ljetopis Pavla Pavlovića patricija zadarskog« (dalje: *Memoriale*), *Vjestnik Kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga Zemaljskog arhiva*, VI, Zagreb, 1904, str. 5—6.

² *Paulus de Paulo* u svojim *Memorialima* taj događaj prisegu bilježi ovim riječima: »Die 18. mensis iulii« (1384) »contrata fuit unitas inter dominum Thomam de Sancto Georgio, Dalmatiae et Croatiae banum, et

Sve je to samo za neko vrijeme odložilo bosanske vojno-političke akcije oko Zadra. Istovremeno dok je bosanska vojska opsjedala splitski kotar, ugarska je pod vodstvom novoimenovanog kraljevskog priora Alberta opsjedala Vranu, koju je branio suspendirani prior Ivan od Paližne a koji nije htio predati vranski priorat Albertu. Tijekom borbe 18. XI 1387. Paližni stiže pomoć vojske bosanskog kralja Tvrtka I koja prisili novoimenovanog vranskog priora Alberta na odstupnicu u utvrđeni i Sigismundu vjerni grad Nin. Bosanske čete i vojska Ivana od Paližne započnu opsjedati Nin, kojeg nisu mogli osvojiti, ali, na drugoj strani, osvoje više važnu tvrđavu Ostrovicu.³

Bosanski je kralj u to vrijeme sve više vojnom silom pritiskivao dalmatinske gradove kako bi ga oni priznali za vladara i odstupili od ugarsko-hrvatskog kralja Sigismunda. Ne dobivši više puta traženu pomoć od kralja Sigismunda dalmatinski gradovi sklope 6. X 1388. u Skradinu međusobni savez protiv bosanskog kralja Tvrtka I i Ivana od Paližne.⁴ U savezu nema grada Zadra, iako je te godine bio vjeran kralju Sigismundu. To je znak da je već računao na drugu vlast. Taj savez potaknu kralja Tvrtka I da odustane od oružanih akcija protiv dalmatinskih gradova i prenese bitku na diplomatsko polje. Za takve akcije odredi svoga veoma sposobnog vojvodu Hrvoja Vukčića Hrvatinića.⁵ Hrvoje će od sada igrati veliku ulogu u bosanskoj težnji za dalmatinskim gradovima, među kojima i Zadrom, koristeći dotadašnje uspjehe bosanskih vladara i velmoža. K tomu će on uz bosansku imati i svoju osobnu

commune civitatis Iadrae, semper ad fidelitatem sacrae regni Hungariae et dominarum nostrarum reginarum, scilicet dominae Mariae reginae Hungariae, dominae Edvigae sororis eius, ac dominae Elizabeth matris earum que unio fuit firmata sacramento prestito eodem die super...». Memoriale, str. 8—9; N. Klaić i I. Petricioli, Zadar u srednjem vijeku do 1409, Zadar, 1976, str. 352—353.

³ Te je događaje Paulus de Paulo zabilježio ovako: »Die lunae 11. mensis novembris« (1387) »venit usque territorium Iadrae exercitus bosnensis magnus, et depraedatus est animalia, ut fertur, scilicet magna in ipso territorio 1.700, videlicet 700 boves aratorios et bobem vaccas, asinos 300, et animalia minuta tria milia, et multa alia damna hominibus de eorum territorio intulit; pro cuius exercitus timore, exercitus domini nostri regis, qui obsidebat Vranam, per triduum ante se devolvit, et dominus Albertus electus prior, ducator dicti exercitus domini regis, in civitatem nonensem se reduxit. Et die 18. predicti mensis novembris bosnensis exercitus, ut fertur, ipsum territorium egressus est, deinde reversus et idem exercitus cum bano Ioanne et stetit usque die 17. mensis decembris. In illis diebus castrum Ostroviza reddidit se regi Bosnae«. *Memoriale*, str. 11; F. Rački, »Pokret na slavenskom jugu koncem XIV i početkom XV stoljeća«, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, knj. III, Zagreb, 1868, str. 69.

⁴ F. Rački, *nav. dj.*, str. 83, prema: I. Lucius, *Memorie storiche di Tragurio ora detto Trau*, Venetia, 1674, str. 342.

⁵ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350.—1416.)*, Zagreb, 1902, str. 66.

politiku, koja je bila bliska interesima hrvatskih primorskih velikaša. U tome će mu veliku pomoć pružiti protuugarska stranka čiji je najizrazitiji pobornik u Dalmaciji bio vranski prior Ivan od Paližne, koga je bosanski kralj Tvrtko I imenovao za svoga bana i namjesnika u Hrvatskoj.⁶

Međutim bosanski kralj ubrzo uvidi da se neće moći nositi s dalmatinskim gradovima na diplomatskom polju pa uz političku borbu obnovi i vojne akcije. Krajem rujna 1389. provali bosanska vojska, koju je pozvao Ivan od Paližne, iz Vrane u zadarsku okolicu te je skoro sasvim popali i opljačka. Zadrani tada zatraže vojnu pomoć od kneza Ivana Krčkog. On im posla svojih četiristo konjanika. Prije nego li ovi stigoše u pomoć, bosanska vojska dana 15. studenga iste godine ponovo popali okolicu i odvede kao plijen mnoštvo stoke i ljudi. Konjanicima kneza Ivana Krčkog pridruži se tisuću zadarskih i dvjesta paških pješaka koji se 24. XI 1389. sukobe s Ivanom od Paližne i bosanskom vojskom pod zidinama grada Vrane. Zadrani su početka imali dosta uspjeha i čak su Paližnu potisnuli u gradske zidine. Petnaestak dana nakon toga Paližna je prestrojio svoje čete i skupa s bosanskom vojskom navalio na Zadrane, potisnuvši ih do samih gradskih zidina.⁷

Nakon te pobjede nad Zadranima grad Klis ponovno dođe u ruke hrvatskih pobunjenika koje je sve više potpomagao bosanski vladar. Međutim, kratko nakon tih zbivanja u Zadru ipak »bosanska« stranka poče uzmicati pred »žigmundovom«.⁸ Ali to je bilo samo za kratko vrijeme.

Sredinom 1390. godine bosanski je kralj Tvrtko I osvojio tako reći svu Dalmaciju s otocima, osim Zadra, i pridodao sebi naslov »kralj Dalmacije i Hrvatske«. Odmah iza toga pokušao je nagovoriti Veneciju da mu svojim brodovljem pomogne osvojiti i Zadar. Međutim Venecija tu ponudu odbije ispričavajući se da kao trgovačka država želi biti u dobrim odnosima sa svima, a u stvari je i ona imala svoje planove oko Zadra.⁹ Tom prilikom bosanski kralj Tvrtko I ne dobi Zadar u svoju vlast, ali je ponovno počela u Zadru jačati »bosanska« stranka.

I poslije smrti (1391) kralja Tvrtka I bosanska vlast nije prestala raditi na tome da Zadar pridobije na svoju stranu. Naime smrću Ivana od Paližne (1391) za vranskog priora izabran je isto-

⁶ Vj. Klaić, *Povjest Hrvata*, II/1, Zagreb, 1900, str. 245, a cijelo razdoblje kojim se bavi ovaj rad Klaić opširno opisuje na str. 197—344.

⁷ *Memoriale*, str. 13—14; F. Rački, *nav. dj.*, str. 101—102; N. Klaić i I. Petricioli, *nav. dj.*, str. 358.

⁸ N. Klaić i I. Petricioli, *nav. dj.*, str. 358.

⁹ F. Rački, *nav. dj.*, str. 106; F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje...*, str. 76—77.

imeni njegov stričević Ivan od Paližne. U isto vrijeme u Ostrovici je bio njegov brat knez Nikola. Mjeseca veljače 1392. godine na oba ova grada napadne s bosanskom vojskom Hrvojev brat hrvatsko-dalmatinski ban Vuk Vukčić. Nadvladavši oba brata počne od njih zhtijevati da mu predaju Vranu i Ostrovicu, tobože kao vlasništvo bosanske krune. Te događaje zabilježio je ljetopisac Paulus de Paulo: »Die 7. mensis februarii« (1392) »banus Vulch cum exercitu suo applicuit personaliter in Carinum. Die mercurii 12. predicti mensis huiusmodi novum venit Iadram, videlicet quod banus praedictus captivavit priorem Auranae et comitem Michloss de Palisna, fratrem eius comitem Ostrovize, et voluit habere castra Vranae et Ostrovize.«¹⁰ I doista oba ova grada priznaše bosansku vlast, a Sigismundovim trgovcima zabrane ulazak u njih.

Tek tada se grad Zadar započne ozbiljnije približavati politici bosanskog dvora, a bosanske pristaše sve više jačati. Kad se pročulo da će ugarsko-hrvatski kralj Sigismund doći u Đakovo i sklopiti mir s bosanskim kraljem Stjepanom Dabišom, grad Zadar 20. V 1393. posla Sigismundu svoje poslanstvo s naputkom u kojemu se, između ostalog, nalaže da poslanici mole kralja da im ostavi cijeli prihod *tridesetnice soli*, kojega je polovicu dodijelio kralj hrvatskom banu jer je taj prihod potreban za održavanje tvrđave Zemunik, važne po svome položaju za otpor protiv hrvatskih pobunjenika i bosanske vlasti. Nadalje se u vezi s Bosnom traži da se izričito u ugovoru spomene grad Zadar, jer će u protivnom i on preći u bosansku vlast, kao što su to učinili drugi dalmatinski gradovi.¹¹

U takvoj političkoj okolnosti dana 13. veljače 1393. Zadar pohodi brat bana Vuka i vojvode Hrvoja knez Dragiša Vukčić sa svojom ženom. Poklonivši se moćima sv. Šime iskoristio je priliku i predao Zadranima poruku svoga brata bana Vuka. Posjet kneza Dragiše Vukčića Hrvatinića Paulus de Paulo kratko je zabilježio riječima: »Eodem die (13. II 1393) venit Iadram, causa visitandi corpus beati Simeonis, comes Draghissa, frater predicti domini bani, cum uxore sua et quibusdam aliis.«¹² Nakon toga, 6. svibnja iste godine zadarski uvaženi poslanik, naš ljetopisac, Paulus de Paulo odlazi u grad Klis banu Vuku Vukčiću koji je tu skupljao i oružao vojsku.¹³

¹⁰ *Memoriale*, str. 17.

¹¹ F. Rački, *nav. dj.*, str. 134—135.

¹² *Memoriale*, str. 17; Vj. Klaić, *Poviest Bosne do propasti kraljevstva*, Zagreb, 1882, str. 199.

¹³ *Memoriale*, str. 17; I. Lucius, *nav. dj.*, str. 352—353; Vj. Klaić, *Poviest Bosne...*, str. 199; F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje...*, str. 86.

Ovakve postupke Zadrana treba razumjeti iz razloga da su svi dalmatinski gradovi u bosanskim rukama i da se ni on neće moći dugo oduprijeti bosanskoj vojsci, tim više što mu Sigismund na sva traženja nije mogao pružiti pomoć. S druge pak strane bosanska je vojska neprestano pustošila zadarsku okolicu i zalije-tala se sve do samih zidina, odvodila zarobljenike, uzimala ratni plijen, palila vinograde i usjeve te u mnogome drugome silila Zadrane na ljudska i materijalna stradanja. Izvan zidina nije bilo uvjeta za život, unutar zidina jačala je »bosanska« stranka, a zakoniti kralj nije pružao pomoći. U takvim prilikama sila zakon mijenja pa se tako i vjerni Zadar počeo kolebati.

Krajem godine 1392. ugarsko-hrvatski kralj Sigismund skine s banske časti Detrika Bubeka a imenuje kneza Ivana Krčkog jedinim hrvatsko-slavonsko-dalmatinskim banom. Takav je ban ujedno bio i zadarski knez. Jedan od važnijih zadataka novog bana bio je sprečavanje da se preda u bosanske ruke važni grad Zadar, kojemu su bosanske velmože obećavali daleko veće povlastice nego ih je Zadar imao do tada. Zadranima su zbog toga novom banu uskraćivali banski dio od gradske tridesetnice i nisu dopuštali izvoz soli u banska mjesta.¹⁴

Đakovačkim mirom god. 1393. između ugarsko-hrvatskog kralja Sigismunda i bosanskog kralja Dabiše situacija se oko Zadra počela mijenjati a bosanska stranka slabiti. Tomu je još više doprinio poraz bana Vuka Vukčića kod Knina u odlučujućem vojnom sukobu s ugarsko-hrvatskom kraljevskom vojskom. Prema jednom podatku Vj. Klaića izgleda da je Vuk Vukčić morao sklopiti 27. I 1394. savez sa Zadranima protiv svih neprijatelja kralja Sigismunda i da se tom prilikom morao odreći banskog naslova koji mu je ionako bio dodijelio Sigismundov protivnik Ladislav Napuljski.¹⁵

Vuka Vukčića Hrvatinića inače često nalazimo u Zadru. Prema podatku F. Račkog u njegovu »Pokretu na slavenskom jugu« na str. 129. Vuk je bio uvršten u građane i vijećnike grada Zadra. Također ga nalazimo 11. siječnja 1395. sa njegovom ženom Ankom u Zadru kao bosanskog vojvodu, ali bez banskog naslova.¹⁶ To je i logički slijed događaja jer je Bosna u vrijeme kralja Dabiše izgubila Dalmaciju, to više što je slabljenjem hrvatskog ustanka protiv ugarske krune i bosanska stranka u Dalmaciji i Zadru počela gubiti uporište.

¹⁴ F. Rački, *nav. dj.*, str. 129; F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje...*, str. 87.

¹⁵ Vj. Klaić, *Poviest Bosne...*, str. 204; Isti podatak je prije Vj. Klaića donio i F. Rački, *nav. dj.*, str. 148. Po svojoj prilici obadvojica su taj podatak uzeli iz Paulusovih *Memoriala (nav. dj., str. 16)* koji je on zabilježio pod datumom 8. IX 1392.

Kad se ugarsko-hrvatski kralj Sigismund poslije nikopaljske bitke (1396) početkom 1397. godine, boraveći u hrvatskim krajevima, našao u Kninu, izgledalo je da će u Zadru biti potpuno svladana stranka Ladislava Napuljskog koju je potpomagala bosanska vlast nastojeći izvući korist za Bosnu. Zadrani su tom prilikom morali poslati Sigismundu u Knin deset odličnika kao taoce dok se ne ispita tko su krivci i sudionici u traženju druge vlasti u kraljevini Hrvatskoj i tko su sudionici u pobuni koju su predvodili vranski prior Ivan od Paližne i ban Ivaniš Horvat. U toj akciji pred kralja bijahu otpravljeni i tri člana iz plemićke obitelji Grisogono, u koje se sumnjalo da su sudjelovali u pobuni protiv kralja Sigismunda.¹⁷

U vrijeme dolaska na bosanski prijesto kralja Ostoje, na čelo stranke kralja Ladislava Napuljskog u Hrvatskoj i Dalmaciji s bosanske strane stao je vojvoda Hrvoje i sam kralj Ostoja. Bosanski je dvor na čelu s vojvodom Hrvojem i kraljem Ostojom u pogledu Zadra i drugih dalmatinskih gradova pretpostavljao da kralj Ladislav neće nikad doći u svoju državu pa će uspjeti u svojim nakanama koje su u svojoj biti bile suprotne napuljskima. Time je uskrsnula ideja kralja Tvrtka I da se Dalmacija i Hrvatska odvoje od ugarsko-hrvatske krune i pripoje Bosni. Hrvojeva je akcija ovog puta počela oko važnog Zadra. Naime god. 1399. kralj Sigismund je Zadranima ponudio otok Pag u trajno vlasništvo ako mu dadnu četrdeset tisuća dukata.¹⁸ Zadrani su na to pristali jer su se neprestano sukobljavali s tim otokom. Međutim na kraju je ispalo tako da su Zadrani ostali i bez novaca i bez otoka jer ih je kralj Sigismund prevanio. Zadrani su poslije toga bili veoma kivni na Sigismunda. Takvo raspoloženje je iskoristio bosanski vojvoda Hrvoje obrativši se god. 1401. gradu Zadru pismom.¹⁹ U tom pismu bosanski veliki vojvoda, predstavivši se u intitulaciji i kao generalni vikar kralja Ladislava i kralja Ostoje, poziva Zadrane vlastitom voljom bez prisile i straha od bilo koga i bez pomisli na prijevaru, i to rektore, plemiće i druge odličnike kao i cijelu općinu grada Zadra, pod zastavu kralja Ladislava, pod kojom će ih on (Hrvoje) braniti od svakoga tko ih bude uznemiravao. Nadalje im vojvoda Hrvoje svojom viteškom čašću obećaje i jamči da će ih kralj Ostoja zasigurno uzeti pod svoju zaštitu. Za sve obećano u pismu Hrvoje garantira svojom zakletvom, zakletvom svoje žene, jedinca sina (Balše), braće Dragiše i Vojislava, kneza Vojka, vojvode Petra i brata mu

¹⁶ F. Rački, *nav. dj.*, str. 154; F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje...*, str. 98.

¹⁷ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje...*, str. 115.

¹⁸ F. Rački, *nav. dj.*, str. 35. (sv. IV); F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje...*, str. 140.

¹⁹ Vidi pismo u *Prilogu* sa razgraničenim diplomatskim formulama.

Vojka. Pored toga vojvoda Hrvoje obećava Zadranima isposlovali privilegij kralja Ladislava i dati svoju povelju sa visućim pečatom.²⁰

Hrvoje je doista i mogao Zadranima obećati takvu povelju jer je baš u to vrijeme imao u Bosni više vlasti negoli sam kralj Ostoja, a i za samog kralja Ladislava značio je veoma mnogo, kako ćemo kasnije vidjeti. Hrvoje svojim pismom Zadranima, kratko rečeno, poziva grad Zadar da napusti kralja Sigismunda i prizna za svoga kralja Ladislava Napuljskog. Nekoliko mjeseci prije tog poziva (18. IV 1401) kralj je Sigismund bio zatočen od ugarskih velikaša,²¹ pa je Hrvoju bilo lakše kod Zadrana zagovarati Napuljca, a i samim se Zadranima lakše odazvati pozivu.

Razmotrivši Hrvojevu ponudu zadarsko vijeće izabra četiri poslanika za pregovore. Uz ino poslanicima je bilo naređeno da s Hrvojem razmotre paško pitanje i pitanje gradske tridesetnice, koju im je Sigismund oteo. Iste godine (1401), dana 22. lipnja, vratili se zadarski poslanici s pozitivnim odgovorom koji zadovolji i samo zadarsko vijeće. Ono opunomoći iste poslanike za daljnje pregovore oko priznavanja kralja Ladislava za ugarsko-hrvatskog kralja.²² Istovremeno je vojvoda Hrvoje pozvao i druge dalmatinske gradove, ali se nisu odazvali onako zainteresirano kao grad Zadar.²³

Kad je god. 1402. stiglo brodovlje kralja Ladislava Napuljskog pred grad Zadar, pod vodstvom njegova namjesnika Alojzija Aldemarisca, zahtijevajući od Zadrana priznavanje kralja Ladislava, Zadrani, još zdvojni, otpreme iste godine 24. kolovoza tri svoja poslanika k vojvodi Hrvoju da čuju njegovo mišljenje, iako su prije toga s njim već bili uredili odnose prema Napuljskom. To je znak da je vojvoda Hrvoje uz priznavanje Ladislava Napuljskog imao i svoju »bosansko-hrvatsku« politiku pa je stoga Zadar ponovo tražio upute od njega kako se postaviti prema novoj vlasti. Naime, može se naslutiti i iz drugih Hrvojevih postupaka da je on računao na vlast nad jednim dijelom krajeva stare hrvatske države i bez priznavanja ugarsko-hrvatskog kralja, odnosno pod nominalnom vlašću bosanskog kralja koja ga u stvarnosti i nije puno ometala u njegovoj politici prema tim krajevima. Hrvoje se tada nalazio u Ostrovici gdje su ga i našli zadarski

²⁰ Nije poznato da je vojvoda Hrvoje izdao takvu povelju gradu Zadru, ali je poznato da je slične povelje izdavao drugim dalmatinskim gradovima u ime kralja Ladislava i kralja Ostoje.

²¹ S. Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, Beograd, 1964, str. 194—195.

²² I. Lucius, *De Regno Dalmatiae et Croatiae*, Amstelaedami 1666, str. 259; F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje...*, str. 141.

²³ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje...*, str. 142; S. Ćirković, *nav. dj.*, str. 194—195.

poslanici Vid Matafari, Pavao sin Franje Jurjeva i Damjan Našić. Ne čekajući odgovor zadarsko vijeće, znajući otprije Hrvojevo mišljenje, donese odluku pustiti Aldemarisca u grad. U to se i vojvoda Hrvoje primakne Zadru sa svojom vojskom i utabori u Zemuniku, odakle dana 28. kolovoza iste 1402. pošalje u Zadar svoje poslanstvo pod vodstvom svoga brata Vojislava koji pozove Aldemarisca na dogovor u Hrvojev logor. U logoru bi dogovoren ratni plan za pokoravanje okolnih mjesta koja se nisu htjela pokoriti kralju Ladislavu. To se može vidjeti iz pohoda Napuljaca i Zadrana na grad Vranu, kojima se pridruži pet stotina Hrvojevih vojnika.²⁴

U tim pohodima grad Vrana i tvrđava Ljubač kod Nina dođu u vlast Ladislava Napuljskog, a Hrvoje se tih godina često nalazio u Zadru i oko Zadra. Bio je veoma cijenjen među zadarskim plemstvom kao i sva njegova braća. Hrvoje je u Zadru imao i kuću, koju mu je 9. XII 1402. darovao kralj Ladislav Napuljski preko svoga namjesnika Aldemarisca. Ta je kuća bila vlasništvo Pilipa Jurjevića, koji je bio protivnik Ladislavljeve stranke u Zadru, pa mu je zato bio oduzet imetak. Kuća se nalazila uz katedralu sv. Stošije.²⁵

Početkom god. 1403. vojvodu Hrvoja ponovno vidimo u Zadru kako se sprema u pomoć gradu Bihaću protiv ugarske vojske. Međutim prije nego je pošao iz Zadra vranski se prior Mirko Bubek već vraćao iz Bihaća, obavijestivši Hrvoja da je razbio ugarsku vojsku.²⁶

Dana 10. srpnja 1403. u grad Zadar stiže vojvoda Hrvoje s veličanstvenim, po starom bosanskom običaju, bosanskim poslanstvom kako bi dočekao kralja Ladislava. Među velmožama u Hrvojevoj pratnji je bio i njegov šurjak knez Ivaniš Nelipić. O tom dočeku sačuvao se izvještaj iz Zadra kraljeva tajnika Matije od San Miniata. U opisivanju kraljeva dočeka on o Hrvoju kaže: »Jučer opet (tj. 10. VII 1403) stigao je amo vojvoda kraljevstva bosanskog, imenom Hrvoje, velik knez i najmoćniji u ovom kraljevstvu. Upravo taj Hrvoje poglaviti je bio razlog, da su se kraljevina Dalmacija i sve strane Slavonije priklonile kralju Ladislavu. Hrvoje očekuje kralja s velikom družinom.«²⁷ Nakon toga se obavi 5. VIII 1403. krunjenje u Zadru.

²⁴ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje...*, str. 147–148.

²⁵ *Memoriale*, str. 35–36; N. Klaić i I. Petricioli, *nav. dj.*, str. 365; S. Antoljak, »Vladarski dvor (palača) i kraljevske kuće u srednjovjekovnom Zadru (s posebnim osvrtom na doba Arpadovića i Anžuvinaca)«, Sveučilište u Zagrebu. Institut za hrvatsku povijest, *Radovi*, vol. 17, Zagreb 1984, str. 74.

²⁶ *Memoriale*, str. 37.

²⁷ Vj. Klaić, *nav. dj.*, str. 218–219; F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje...*, str. 154.

U tim zadarskim događajima Dubrovnik se našao u nezavidnoj situaciji, to više što se bosanski kralj Ostoja počeo miriti sa Sigismundom, a istovremeno je ratovao protiv Dubrovčana. Stoga Dubrovčani mole Hrvoja da ih izmiri sa kraljem Ladislavom poslavši u tu svrhu potajno poslanstvo u Zadar.²⁸ Hrvoje im nije udovoljio jer su bili dvolični prema kralju. Poput dubrovačkog u Zadar su Hrvoju stizala i druga poslanstva moleći ga da ih zastupa kod kralja Ladislava.

Kad su kralju Ladislavu Napuljskom poslovi u Ugarskoj krenuli loše i kad je uvidio da je uza nj ostala samo Hrvatska s dalmatinskim gradovima, on se odluči na povratak iz Zadra u Napulj. Bosanskog vojvodu Hrvoja Vukčića Hrvatinića imenova 19. X 1403. za svoga glavnog namjesnika u Ugarskoj, Hrvatskoj, Dalmaciji i Bosni, a iza toga i splitskim hercegom,²⁹ davši mu na upravu Split i otoke Brač, Hvar i Korčulu, a prema I. F. Jukiću i otok Vis.³⁰ Sam zadarski događaj krunjenja ostao je na razini Hrvatske jer se Ladislav nije usudio poći u Ugarsku.

Tako se zadarskim zbivanjima vojvodi Hrvoju Vukčiću Hrvatiniću ostvariše planovi i želje. Postade samostalni vladalac na određenom teritoriju kroz period od desetak godina. Bolji poznavaoći tih prilika za nj kažu da je nakon zadarskih događaja u Dalmaciji bio ne kao kraljevski namjesnik, nego kao da je sam vladar. Od tada mu prijestolnica uz Jajce postade i Split, u kojima je izdavao isprave, kovao novac, primao poslanstva i vršio sve druge državničke poslove. U dalmatinskim gradovima postiže više nego je to prije postigao sam bosanski kralj Tvrtko I. I oko Zadra je imao više uspjeha nego Tvrtko I i bio bi možda još više postigao da se u Bosni i Hrvatskoj nisu započeli zbivati događaji koji su mu sve postignuto naglo počeli rušiti. S druge strane može se reći i to da sve postignuto zadarskim događajima u korist bosanskog dvora nije samo Hrvojeva zasluga, već i logički slijed Hrvojevih prethodnika i suvremenika.

Iako je kraljev tajnik Matija preuveličao vojvodu Hrvoja, bar u odnosu na ostale krajeve Hrvatske, Hrvoje je bez daljnega u zadarskim događajima slovio kao najvažnija osoba u dovođenju Ladislava Napuljskog na hrvatsko tlo. Za sam čin krunjenja i planove novog hrvatsko-ugarskog kralja doista je veliku ulogu, i to u samom Zadru, odigrao upravo vojvoda Hrvoje. Za nj ondašnji

²⁸ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje...*, str. 160.

²⁹ Isto, str. 165—166.

³⁰ I. F. Jukić, »Hrvoje Vukčić, knez Spljetskij i velikij Voivoda Kraljevstva Bosanskoga, rođen 1356 umreo 1415«, *Ljubitelj prosvjete*, *Srbsko-dalmatinski magazin*, 15, Zagreb, 1850, str. 88—89.

izvjestitelji o kraljevu krunjenju kažu da je poglaviti uzrok da je kralj došao u Hrvatsku.³¹

Po svoj prilici on je i savjetovao kralja Ladislava da se ne ide kruniti u Stolni Biograd, iako je to trebao po ugarsko-hrvatskom pravu i po želji ugarskih velikaša. To proizlazi iz svih ranijih predradnji Hrvojevih, kojemu je bio cilj da Ladislav s krunom ne ide dalje od Zadra. Da je Ladislav pošao u Ugarsku i okrunio se, za što je na momente imao izvrsne uvjete, Hrvojeva bi politika a i politika bosanskog dvora oko dalmatinskih gradova najvjerojatnije bila zaključena. On se ne bi dalje maknuo od Zadra, štoviše možda čak ne bi ni postao splitskim hercegom. Njegova jaka bosanska vojska ne bi više bila potrebna u »primorskim« krajevima Hrvatske, a to pak znači da bi Hrvoje dobio samo neku čast u Zadru ili oko Zadra, ali ne i one funkcije koje mu je Ladislav dodijelio nakon svoga povratka iz Zadra u Napulj.

Zadarski doček Ladislava ujedno označava da Hrvoje nije više u slozi s bosanskim kraljem Ostojom i da je službena bosanska vlast uvidjela da su dalmatinski gradovi za Bosnu izgubljeni. Zadarski su događaji dakle i uvjetovali da se Ostoja prikloni Hrvojevu velikom protivniku kralju Sigismundu. Zadarskim krunjenjem prestaje dvostruka uloga bosanskog dvora u dovođenju Ladislava Napuljskog na ugarsko-hrvatski prijesto. Bosanska vlast zadarskim događajima gubi svoje ciljeve koje je vidjela u tim zbivanjima. Vojvoda Hrvoje je definitivno prešao u drugi tabor i on će bez obzira na to što je upravo u to vrijeme slovio više nego sam kralj Ostoja, gubiti polako u Bosni svoju moć, jer više nije djelovao u skladu sa službenom politikom bosanskog dvora, vodeći svoju politiku samostalno. Da je kojim slučajem bosanski kralj Ostoja ostao uz zadarske događaje i priznao Ladislava Napuljskog za svoga vrhovnog vladara i kasnije prešao na Sigismundovu stranu, kao što su to uostalom svaki sa svoje strane učinili i on i Hrvoje, tada bi se vjerojatno bosanska politika prema dalmatinskim gradovima ostvarila u korist bosanskog dvora. Ovako je samo Hrvoje ostvario korist, ali ona nije mogla dugo trajati jer su šira zbivanja išla drugim tokom i na kraju je primorske gradove dobio onaj koji se tobože držao neutralno — Venecija.

Iz donesenog pregleda događaja u Zadru i oko Zadra u navedenom razdoblju može se vidjeti da je bosanska vlast vršila akcije oko Zadra uglavnom samo onda kad je ugarsko-hrvatska vlast bila podijeljena, odnosno kad je Bosna bila jedinstvena i ni od koga ugrožavana. Čim bi se ugarsko-hrvatska sila sredila, bosanska bi odmah ustuknula. Bosanske su pretenzije prema Za-

³¹ S. Ćirković, *nav. dj.*, str. 196.

dru, kao i drugim hrvatskim primorskim gradovima, najbliže bile realizaciji u onim momentima kad je na ugarskom dvoru dolazilo do dvorskih sukoba. Čim bi oni prestali i bosanska bi se vojska odmicala od Zadra i dalmatinskih gradova.

**

Pored političkih odnosa Zadar je imao s bosanskim dvorom i trgovinske odnose. Oni se u prvom redu odnose na trgovinu soli.

Ondašnji vlasnik zadarskih solana, vrhovni zakupnik Kraljevske komore, Firentinac magistar Petar izvezio je, između ostalih predjela, velike količine zadarske soli i u srednjovjekovnu Bosnu, u novosagrađeni Tvrtkov grad Brštanik (mercatum Brestanichi). U tom se Tvrtkovu gradu za uzvrat za uvezenu sol moglo uključiti u izvoz bosanskih kovina koje su mnogi trgovci preuzimali i izvozili u zapadnu Evropu, a to je pak bio dobar put za stjecanje velikog kapitala. Za takav način trgovine soli u Bosni T. Raukar donosi jedan veoma značajan podatak iz god. 1388. (16. IV). Naime spomenuti magistar Petar prodaje trgovcu Girardinu de Carnaruto četiri milijarija soli (što je velika količina) obvezujući se da će mu tu količinu soli uz svoje troškove prijevoza predati u Brštaniku za 1160 dukata. Od te cijene magistar Petar je od Girardina de Carnaruto dobio samo 340 dukata, a ostalo u bosanskom olovu i to po cijeni od 12 dukata za milijarij libara soli. Iduće godine magistar Petar povećava izvoz zadarske soli u Brštanik, što je znak da je trgovina solju u tom gradu bila unosan posao.³²

Pored magistra Petra bilo je i drugih trgovaca koji su se u navedenom razdoblju bavili izvozom zadarske soli u srednjovjekovnu Bosnu preko Drijeva i Brštanika. Ističu se Bartol de Qualis i spomenuti Girardin de Carnaruto. Podaci o Qualisovoj trgovini solju odnose se na zadnjih dvadesetak godina 14. stoljeća, ali postoje podaci i za početak 15. st. da je izvezio zadarsku sol u Drijeva. Drugi nam podaci govore kako je on osamdesetih godina 14. st. kupovao i preprodavao zadarsku sol u Brštaniku. Izgleda da je de Qualis bio i Tvrtkov činovnik u Brštaniku, pa mu je ta dužnost zasigurno olakšavala trgovinu solju. U dokumentima nije zabilježeno što je de Qualis kupovao za prodanu sol u Bosni, ali se može pretpostaviti da su to bile bosanske kovine, kako smo vidjeli na primjeru magistra Petra Firentinca, ali i druga trgovinska roba.³³

³² T. Raukar, »Zadarska trgovina solju u XIV i XV stoljeću«, *Radovi Filozofskog fakulteta, Odsjek za povijest*, 7—8, Zagreb 1969/70, str. 52—53.

³³ Isto, str. 55—56.

Trgovinom zadarske soli u Brštaniku bavio se i Girardin de Carnaruto. Pored spomenutog podatka iz god. 1386 (16. IV), iste godine dana 27. IV de Carnaruto kupuje tri milijarija soli od Venturina iz Cesene. Venturin se obvezao da će sol prevesti »ad mercatum Brestanicki«, koju će mu Carnaruto platiti u srebru.³⁴

I drugi najpoznatiji zadarski trgovci solju u anžuvinskom razdoblju, pored Bartola de Qualisa, kao što su Petar Nassi i Juraj Rosa, izvozili su sol u srednjovjekovnu Bosnu.³⁵

Zadarski su trgovci solju u srednjovjekovnoj Bosni bili najčešće samo posrednici, kao što to pokazuje primjer zadarskog trgovca Petra sa protovestijarom kralja Dabiše, Žorom Bogšićem.³⁶

Trgovački putevi zadarske soli do bosanskih tržišta bili su najvećim dijelom vodeni. Izvoz zadarske soli u srednjovjekovnu Bosnu odvijao se već god. 1318,³⁷ i to prvo u Drijeva (forum Narenti). Ne može se točno odrediti opseg zadarske trgovine solju s Bosnom u navedenom razdoblju, ali se može zasigurno reći, poznavajući odnose Bosne s Dubrovnikom i drugim primorskim gradovima, da je taj opseg samo na mahove mogao biti veći. Najviše zadarske soli izvezilo se u Bosnu samo onda kad su Dubrovnik i Bosna stajali u lošim međusobnim odnosima. Sigurno je i to da se zadarska sol više i lakše izvozila u Bosnu u razdoblju kad se Zadar primicao politici bosanskog dvora, a manje kad se odmicao od te politike.

Izvoz zadarske soli u srednjovjekovnu Bosnu preko Brštanika trajao je između 1383. i 1387. godine, dok je trgovanje preko Drijeva trajalo duže, i ta je trgovina bila veoma razvijena sve do dolaska Zadra pod mletačku vlast.³⁸

Prodajom Zadra Veneciji od strane Ladislava Napuljskog i zadarska sol je stizala drukčijim načinima do bosanskog tržišta. Zeleći konkurirati Dubrovniku mletačka vlada je davala povlastice zadarskim trgovcima koji su izvozili sol u Bosnu.³⁹

Zadarska je sol po svoj prilici stizala u Bosnu i drugim putem u vrijeme Hrvojeva herceštva u Splitu. To nam pokazuje sljedeći podatak. Naime zadarski notar Johannes de Trottis u svojim spisima 1404 — 1407, za godinu 1404. (odnosno po venecijanskom načinu računanja godina 1405), donosi opširan kupoprodajni ugovor o prodaji trideset milijarija zadarske soli od strane

³⁴ Isto, str. 56.

³⁵ T. Raukar, *Zadar u XV stoljeću. Ekonomski razvoj i društveni odnosi*, Zagreb, 1977, str. 278.

³⁶ T. Raukar, *Zadarska trgovina solju...*, str. 61—62.

³⁷ Isto, str. 49, 61.

³⁸ T. Raukar, *Zadar u XV stoljeću...*, str. 255—256.

³⁹ P. Živković, *Tvrtko II Tvrtković. Bosna u prvoj polovini XV stoljeća*, Sarajevo, 1981, str. 97.

zadarskog trgovca Georgiusa de Rosa.⁴⁰ Notarski spis na ovom listu je dosta oštećen pa nisam točno mogao odgonetnuti kamo je ova sol namijenjena. Navedene količine soli kupuje splitski herceg Hrvoje i njegov šurjak cetinski knez Ivaniš Nelipić. Ta je količina zadarske soli zasigurno prevožena do Splita morskim putem, a onda kopnenim, vjerojatno preko Klisa, Sinja i Livanjskog polja u zapadnu i središnju Bosnu. Detaljnijim čitanjem i drugih zadarskih notara moglo bi se najvjerojatnije naći da je ovim putem još koji put zadarska sol, u vrijeme Hrvojeva herceštva Splitom, stizala do Bosne, bez obzira na to što je tim putem u pravilu prevožena splitska sol do Bosne.

⁴⁰ Historijski arhiv u Zadru, Spisi zadarskih notara, Johannes de Trottis 1404—1407, Busta unica, fasc. II, str. 50v—51r—v.

PRILOG

Pismo bosanskog vojvode Hrvoja Vukčića Hrvatinića Zadranima iz god. 1401. (F. Šišić, »Nekoliko isprava iz početka XV stoljeća«, *Starine JAZU*, 39, str. 170—171).

a) Nos Hervoye supremus vojvoda regni Bosnae ac vicarius generalis principum serenissimorum regum, regis Vladislavi et regis Ostoye, b) memoriae commendamus et significamus quibus expedit universis, c) quod nos non vi, dolo, metu vel alio aliquo ingentio ducti, sed nostra propria voluntate et arbitrio coacti, egregios rectores, nobiles, consilium et commune civitatis Iadrae per fratres nostros speciales recepimus et assumpsimus, promittendo et obligando fide nostra militari mediante, praefatos rectores et nobiles de aedem civitate totis viribus nostris, omnibus locis et temporibus opportunis, contra et adversus quoslibet praedictos nobiles molestari iuste vel iniuste volentes, non parcendo personae nostrae et nostrorum servitorum neque bonis, adiuvabimus, et toto nostro posse defendere obligamus; et quod nunquam temporis in processu per nos neque per alios quospiam praefatos rectores, nobiles et commune praedictae civitatis, et sic per praesentes privilegiales literas tueri volumus; si predicti rectores et nobiles elevabunt vexillum serenissimi regis Ladislavi. Et si elevaverint praefatum vexillum iurando super sanctam crucem et reliquias ad fidelitatem Vladislavi, et non deponere praefatum vexillum usque mortem, nos promittimus cum praefata fide nostra militari, quod serenissimus dominus noster rex Ostoya Bosnae vult iurare super sanctam crucem et reliquias, quod nunquam in vita sua praesidio relinqueret praedictos nobiles et civitatem Iadrensem. Nec nos Hervoye cum consorte nostra, cum filio nostro unico, fratribus et familiaribus nostris, videlicet cum Draghisca fratre nostro et Voyslavo, item cum Voyaco, Petro vojvoda, et Tuertco, et fratre suo Voyco, et cum aliis familiaribus nostris, vobis placidis iurare volumus super sanctam crucem et reliquias praedictas, nobiles universos de praedicta civitate viribus nostris semper cum potentia dicti domini Hungariae regis contra ipsorum aemulos semper iuvare volumus usque mortem nostram, non dimittendo, sed semper prompte et parate vos praedictos nobiles defendere et vendicare contra omnes homines. d) Immo volumus praefatis nobilibus assignare privilegia domini nostri regis et nostra sub pendenti sigillo in eius rei testimonium. e) Datum in campo Kossowa prope castrum Teninni . . . , anno domini 1401.

a) Intitulacija, b) Promulgacija, c) Dispozicija skupa sa zakletvom, d) Koroboracija, e) Datacija.

Milko Brković: THE KING'S COURT IN BOSNIA IN RELATION TO ZADAR
AND HRVOJE'S ROLE IN THE EVENTS THAT TOOK PLACE IN ZADAR
AT THE END OF THE 14th AND 15th CENTURY

Summary

The medieval Bosnian state which was ruled by its rulers and peers aspired at the end of the 14th and the 15th century toward occupation of Dalmatian cities. They were specially keen to get hold of Zadar, which was never ruled by any of the Bosnian rulers as opposed to some other Dalmatian cities. Zadar came quite close to being occupied. These tendencies were mostly expressed by Tvrtko the First, King Ostoja, and duke Hrvoje with his brothers. The greatest hindrance was the Hungarian-Croatian rule which Zadar had to acknowledge. When Hungarian hold over Zadar grew weaker Bosnia was keener to get hold of Zadar, and viceversa when there was peace at the Hungarian court Bosnian aspirations grew weaker. When Croatian peers raised against the Hungarian court, majority of the Croatian peers and Bosnia's interests found common ground. Zadar is the best example for this kind of policy, Zadar began counting right at this time on Bosnian help, and this policy was always in accordance with interests of the majority of Croatian peers. Thus the crowning of Ladislav of Naples took place in Zadar in 1403. He was crowned as Hungarian-Croatian king. This event split the interests of the official part of the Bosnian court as well as the narrow circle around the court with those of Croatian peers. One of the most influential participators of these events was duke Hrvoje Vukčić Hrvatinić who for a while stopped acting in accordance with interests of the Bosnian court, instead protected the interests of Croatian peers and his own. Nevertheless despite all these events and expectations history took quite different course, unexpectedly it all resulted with the sale of Dalmatia to the Venetian Republic.

Regardless all these stormy — events around Zadar, and in Zadar, Zadar maintained its commercial connections with Bosnia, primarily they held salt-trade.